

C

حرص در صحیفه سجادیه

حجت الاسلام و المسلمین آقای مرادی

محقق: پری کردپور

چکیده

در این تحقیق به آثار حرص که چگونه باعث گمراهی های آنها می شود اشاره شده است.

که امام سجاد-علیه السلام- شیطان که حرص گمراه کردن انسانهاست به خداوند پناه برده است راه مبارزه با

این خصلت هم اشاره ای شده است که وقتی سرچشمه همه نعمت ها خداوند است امیدمان را باید از مردم ناامید

کنیم.

تا ارزش های خود را برای چیزی که ارزش آن را ندارد فدا نکنیم.

کلیدواژه ها؛ حرص، صحیفه سجادیه، امام سجاد-علیه السلام-

مقدمه

خداوند انسان ها را خلق کرده است برای درست زندگی کردن و رسیدن به زندگی سعادتمند.

برای رسیدن به این زندگی اخلاق و احکام هایی برای بنده هایش در نظر گرفته اند که یکی از راه های

اخلاقی، پرهیز از حرص و طمع می باشد.

بنابراین یکی از خصلت هایی که در انسان وجود دارد حرص و طمع است، برای کنترل آن در آیات و

روایات اشاره ای شده است که کتابهای مختلفی برای کنترل حرص و طمع وجود دارد.

در قسمت هایی از کتاب صحیفه سجادیه که امام سجاد-علیه السلام- در دعاهایشان به ما آموخته اند که

چگونه از این خصلت ناپسند که عامل اصلی گمراهی انسانهاست به خدا پناه ببریم.

مفهوم حرص و طمع

طمع در زبان عربی به معنای امید داشتن به دستیابی به مطلوب است، خداوند در قرآن از زبان ساحران فرعون که به حضرت موسی-علیه السلام- ایمان آوردند؛ می‌فرماید: و برای ما چه عذری است که به خدا و آنچه از حق به ما رسیده، ایمان نیاوریم و حال آنکه چشم داریم که پروردگارمان را با گروه شایستگان به بهشت درآورد. (سوره مائده، آیه ۸۴)

بر اساس این آیه روشن می‌شود که طمع، هم در امور مطلوب و هم در امور نامطلوب به کار می‌رود، اما این واژه در زبان فارسی تنها در امور منفی به کار می‌رود که عبارت است از؛ امید به دست یافتن به چیزی، اما امیدی نامطلوب امید داشتن به اینکه دیگران بخشی از مال و دارایی خود را به ما ببخشند، یا ما را در سود حاصل از کار خود شریک کنند و مانند آن مصداق‌ها و نمونه‌هایی از طمع هستند، روایت‌هایی که در مذمت طمع نقل کردیم، همگی ناظر به چنین مواردی است. (اخلاق اسلامی، محمد داوودی، ناشر دفتر نشر معارف، چاپ پانزدهم، تابستان ۱۳۸۸، ص ۱۹۷)

حرص صفتی است که شخص را به جمع کردن چیزی که به آن احتیاجی ندارد وامی‌دارد. کسی که گرفتار این صفت شد، هلاک شد زیرا که حریص هرگز حرص به او به جایی منتهی نمی‌شود اگر بیشتر اموال دنیا را جمع کند باز در فکر تحصیل باقی است هر کس به این مرض مبتلا شود، خلاص شدن برایش مشکل می‌شود.

حضرت رسول-صلی الله علیه و آله و سلم- فرمود: هر گاه برای فرزند آدم دو رودخانه طلا باشد، باز در پی به دست آوردن رودخانه سوم طلا است، درون حرص او را هیچ چیز پر نمی‌کند، مگر خاک. (خلاصه معراج السعاده یا مقامات العلیه، مرحوم حاج شیخ عباس قمی، انتشارات راه علم، چاپ هشتم، ۱۳۸۶)

باب گراهِت حرص بر دنیا

امام صادق-علیه السلام- از امام باقر-علیه السلام- روایت کند که فرمود: مثل شخصی که بر دنیا حریص است همانند کرم ابریشم است که هر چه پيله را بیشتر به دور خود می پیچد خارج شدنش از درون آن بعیدتر می شود تا اینکه از شدت اندوه می میرد.

امام صادق-علیه السلام- فرمود: بالاترین ثروت حالت کسی است که اسیر حرص نباشد و فرمود: مشغول گشتن به آنچه که از دست رفته است را در دل هایتان وارد نسازید که در نتیجه ذهن های خود را از آمادگی برای آنچه که نیامده است باز می دارید. (جهاد با نفس، تألیف شیخ حر عاملی-قدس سره- مترجم علی افراسیابی، ناشر انتشارات نهانندی، چاپ سوم، زمستان ۱۳۸۶، ص ۲۹۶)

امام صادق-علیه السلام- فرمودند: کسی که زیاد با دنیا گره خورده باشد حسرت و اندوهش هنگام جدایی از آن زیادتر خواهد بود. (همان)

احمد بن ابی عبدالله برقی از پدرش روایت کند که امام صادق-علیه السلام- فرمود: شخص حریص از دو خصلت محروم است و دو خصلت ملازم با اوست از قناعت محروم است پس در نتیجه راحتی و آرامش را گم کرده است و از خشنود بودن به داده الهی محروم است. پس در نتیجه، تعیین و باور را گم کرده است. (همان) امام صادق-علیه السلام- فرمود: برای مؤمن چقدر زشت است که میل و رغبتی داشته باشد که او را به ذلت و خواری بکشاند. (همان، ص ۳۰۰)

امام باقر-علیه السلام- فرمود: بد بنده ای است آن بنده ای که طمع کاری اش او را رهبری کند و بد بنده ای است آن بنده ای که دارای میل و رغبتی باشد که او را به خواری اندازد. (همان)

غریزه حرصند، با این تفاوت که علم کمال واقعی است و افزایش آن بر تعالی و ارتقای حقیقی عالم می‌افزاید ولی مال و ازدیادش برای ثروتمندان چیزی جز کمال موهم نیست. (همان، ص ۳۵۶-۳۵۵)

آثار طمع

تجربه بشری ثابت کرده است که طمع بستن به مال و دارایی دیگران پیامدهای ناگواری دارد، ملا احمد نراقی در این باره داستانی آورده است:

دو نوجوانی با یکدیگر دوست بودند که یکی نان داشت و دیگری نان و عسل، نوجوانی که نان خالی داشت، رو به دوستش کرد و گفت مقداری عسل را به من هم بده، او گفت: می‌دهم به شرط آنکه سگ من شوی، نوجوان پذیرفت: و نوجوانی که عسل داشت، بندی به گردن او انداخت و او شروع کرد به پارس کردن تا مقداری عسل به دست بیاورد»

این داستان به خوبی نشان می‌دهد طمع چگونه انسان را از کرامت انسانی نهی و او را برده دیگران می‌سازد (ملا احمد نراقی، معراج السعاده، ص ۲۰۰)

در سخنان معصومان-علیهم السلام- برخی از آثار طمع بیان شده که در اینجا به اختصار آنها را بیان می‌کنیم، یکی از آثار طمع از بین بردن ایمان و تقواست.

امام علی-علیه السلام- می‌فرماید: کسی که طمع داشته باشد، تقوا را از دست می‌دهد.

یکی از اصحاب امام صادق-علیه السلام- می‌گوید: عرض کردم چه چیزی ایمان را در بنده خداوند تثبیت

می‌کند؟ امام صادق-علیه السلام- فرمود: تقوا

عرض کردم: چه چیزی ایمان را از او می‌گیرد؟ فرمود: طمع (محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۳۲۰)

خواری و پستی از دیگر آثار طمع است . طمع داشتن به مال و دارایی دیگران موجب می‌شود انسان برای رسیدن به خواسته خود تن به هر خواری بدهد. (همان، ص ۱۹۷)

باب دوستی دنیا و حرص دنیا

زهري گوید: از علی بن حسین-علیه السلام- پرسش شد که کدام از اعمال بهتر است؟

در پاسخ فرمود: بعد از خدا عزوجل و شناختن رسول خدا-صلی الله علیه و آله و سلم- عملی بهتر از بغض دنیا نیست، به راستی که آن شعبه‌های بسیاری دارد و معاصی هم شعبه‌های بسیاری دارد. (اصول کافی، ص ۲۳۲)

اول چیزی که خدا به وسیله آن نافرمانی شد، کبر و سربازگی بود، گناه ابلیس هنگامی که سرباز زد و سربزرگی کرد و از کافران شد، سپس حرص است و آن گناه آدم و حوا-علیه السلام- است، هنگامی که خدا عزوجل به آنها فرمود: بخورید از هر جا که خواهید و نزدیک نشوید به این درخت تا از ستم کاران نباشید و آن دو دنبال چیزی رفتند که بدان نیازی نبود و این خوی در نژاد آنها درآمد تا به روز رستاخیز و این است بیشتر آنچه آدمی زاده به جستجوی آن است که بدان نیاز ندارد.

سپس حسد است و این گناه پسر آدم است هنگامی که حسد ورزید به برادر خود و او را کشت و از این است که شعبه‌هایی پدید آید که از دوستی و گفتار و حب برتری و ثروت و این خود چند خصلت شد که همه آنها در حب دنیا فراهم هستند و پیغمبران و دانشمندان پس از فهمیدن آن گفته‌اند؛ حب دنیا سر هر گناهی است و دنیا دو دنیا است و دنیایی به اندازه ضرورت زندگی و دنیای ملعون (اصول کافی، مرحوم کلینی، با ترجمه فارسی و شرح، ج ۵، ص ۲۳۵)

امام صادق-علیه السلام- می‌فرمایند: اصول و ریشه‌های کفر و عصیان، سه چیز است؛ حرص و تکبر و حسد، اما حرص سبب شد که آدم از درخت ممنوع بخورد و اما تکبر سبب شد که ابلیس از فرمان خدا سرپیچی

کند، اما حسد سبب شد که یکی از فرزندان آدم دیگری را به قتل برساند (تفسیر نمونه، ج ۶، ص ۱۰۷، مولف استاد

ناصر مکارم شیرازی و همکاران، تاریخ نشر ۱۳۷۷ هجری شمسی)

راه مبارزه با حرص و طمع

نخستین راه مبارزه با این صفت، تأمل در آثار ناگوار و زیان‌بار آن است تا بداند که آیا طمع بستن به چیزی

که ممکن است به دست نیاید، ارزش آن را دارد که آدمی کرامت و آزادگی و عقل و ایمان خود را فدا کند؟

دومین راه امید داشتن به لطف و کرم خداوند و دانستن این نکته است که خالق و سرچشمه همه نعمت‌ها و

دارایی‌ها خداست و مردم تنها از این خوان گسترده الهی بهره می‌گیرند، در این صورت، امید فرد از مردم ناامید

می‌شود و بی‌نیازی از مردم به جای طمع می‌نشیند.

امام علی-علیه السلام- می‌فرماید: راه رهایی از اسارت طمع، نایل شدن به مقام ناامیدی از مردم است.

(اصول کافی، ج ۲، ص ۳۲۰)

کسانی که می‌خواهند از بیماری جمع مال رهایی یابند و خویشان را از اسارت ثروت اندوزی آزاد سازند،

باید گزینه حرص را در وجود خود تصعید نمایند، هدف فزون طلبی را تغییر دهد، به جای مال موضوع دیگری که

شایسته مقام انسان است برگزینند، و نیروی گزینه را برای به دست آوردن آن مطروف به کار اندازند. (اخلاق از

نظر هم زیستی و ارزشهای انسانی، بخش ۲، محمد تقی فلسفی، چاپ هشتم، ۱۳۸۶، دفتر نشر فرهنگ

اسلامی، ص ۱۶۷)

نتیجه گیری

آثار طمع آن است که کسی که حریص به دنیا باشد، حسرت و اندوهش در هنگام جدایی از دنیا زیاد خواهد بود، تجربه بشری ثابت کرده است که طمع بستن به مال و دارایی پیامدهای ناگواری دارد که باعث می شود انسان ها از ارزش های خود دست کشیده و تن به هر چیزی که ارزش های او را نابود کند، بدهد، همانند داستانی که در متن به آن اشاره کرده ام.

نوجوان برای به دست آوردن عمل حاضر شد که سگ دوستش شود.

برای مبارزه با این خصلت ناپسند نخستین راه مبارزه با این صفت آن است که بدانیم طمع بستن به چیزهایی که ممکن است به دست نیاید، آیا ارزش آن را دارد که کرامت و آزادگی و عقل و ایمان خود را فدا کنیم. در این راه امید داشتن به لطف خداست. اوست خالق و سرچشمه همه نعمت ها در این صورت امید فرد از مردم ناامید می شود.

منابع و مآخذ

*قرآن کریم

پیام ها و پندها، ج ۶، علی اصغر رضوانی

تفسیر نمونه، ناصر مکارم شیرازی

اصول کافی، مرحوم کلینی

اخلاق، ارزشهای انسانی، محمد تقی فلسفی

چکیده معراج السعاده، مرحوم حاج شیخ عباس قمی

اربعین حدیث، ج اول، زین العابدین قربانی لاهیجی

اخلاق اسلامی، محمد داوودی

جهاد با نفس، شیخ حر عاملی.